

Література

1. Гримак Л.П. Резервы человеческой психики / Л.П. Гримак. – М. : Изд-во по-лит. лит-ры, 1987. – 286 с.
2. Дьяков С.І. Мотиваційна сфера сучасного педагога в аспекті духовно-морального виховання молоді. Проблеми освіти / С.І. Дьяков. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – С. 193–198.
3. Дьяков С.І. Роль суб'єктних проявів студента в аспекті проблеми гуманізації вищої школи / С.І. Дьяков // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : матеріали 2-х Ірпінських науково-педагогічних читань. – Ірпін, 2004. – С. 107–113.
4. Дьяков С.І. Суб'єктні прояви особистості студента в аспекті корпоративної культури вузу / С.І. Дьяков. – К. : Інститут психології ім. Г.С. Костюка, 2004. – Т. 6. – Ч. 1. – С. 148–152.
5. Ковалевич Т.Ф. Приобщение студентов к психологической культуре в высшем учебном заведении / Т.Ф. Ковалевич. – Красноярск : Школа, 1999. – 189 с.
6. Колмогорова Л.С. Становление психологической культуры школьника /Л.С. Колмогорова // Вопросы психологии. – 1999. – № 1. – С. 83–91.
7. Маслоу А. По направлению к психологии Батия / А. Маслоу. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. – 272 с.
8. Павлов И.П. Полное собрание сочинений / И.П. Павлов. – М. : Наука, 1956. – Т. 3. – Кн. 2. – С. 187–189.
9. Психология развивающейся личности / за ред. А.В. Петровского. – М. : Педагогика, 1987. – 240 с.
10. Романов К.М. Психологический практикум : учеб. пособ. / К.М. Романов. – Саранск : Изд-во Морд. ун-та, 2003. – 164 с.
11. Якунин В.А. Психолого-педагогические условия организации учебного процесса в вузе / В.А. Якунин. – Л. : ЛГУ, 1989. – 32 с.

КОВАЛЬЧУК Д.К.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У сучасних умовах освітній процес як надання освітніх послуг все більше набуває ознак технологічності й виступає як об'єкт комерціалізації. Розробка та впровадження інноваційних технологій навчання виступають важливою складовою науково-методичної роботи, передбаченою нормативними вимогами Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України [1, с. 132].

Педагогічна наука та практика має значний арсенал освітніх технологій, але їх автори, як правило, не володіють правами на них як на об'єкти інтелектуальної власності. У кращому випадку реалізовані авторські права на відповідні навчально-методичні видання, але це лише один компонент трансферу технологій, який взятий окремо, поза системою трансферу освітніх технологій, не впливає ні на мотивацію розробки інноваційних освітніх технологій, ні на процедуру їх впровадження із збереженням майнових прав автора.

Для формування та впровадження системи управління трансфером освітніх технологій потребує вирішення проблема їх оцінювання та порівняння. Виходячи із цього, необхідно сформулювати систему критеріїв оціню-

вання освітніх технологій, яка б відповідала меті та завданням освіти, вимогам розвитку суспільства й особистості. Ця проблема кореспондується з проблемою обґрунтування критеріїв якості освіти, яку в різних аспектах досліджують такі науковці, як: В. Андрущенко, В. Вікторов, В. Кремень, О. Ляшенко, О. Локшина, О. Овчарук, О. Савченко, Л. Гриневич, Т. Лукіна, Л. Тарашенко та ін. Однак єдиного підходу до її вирішення поки не знайдено, що визначає актуальність продовження пошуку шляхом визначення та вирішення окремих проблем оцінки стану й розвитку освітніх технологій.

Згідно із Законом України “Про освіту”, метою освіти є “всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями” [2, с. 11].

У світі, зокрема, в Європейському Союзі, набуває поширення тенденція до участі в навчанні впродовж усього життя. У країнах ЄС відповідний показник становить близько 13% дорослого населення (вікова група 25–64 роки). Це тим більше актуально, що в цих країнах лише 85% 22-річних громадян мають повну середню освіту [3, с. 113].

Аналіз факторів економічного зростання показує, що вихідний рівень освіти виступає одним з вирішальних [4, с. 113]. Саме освіта забезпечує єдність культурно-ціннісного простору, що забезпечує перетворення сукупності відокремлених індивідів у суспільство.

Вимоги до вищої освіти включають підвищення загальнокультурної, загальнопрофесійної та конкретнопрофесійної компетенції в підготовці спеціалістів. Це визначає необхідність стимулювання переходу до принципів інноваційної педагогіки, в тому числі в освітніх технологіях [5, с. 82]. Серед основних тенденцій в організації освітнього процесу у ВНЗ провідне місце займають такі, як системний підхід у процесі професійної підготовки фахівців; вдосконалення змісту й форм навчання, поєднання в навчальному професії традиційних та інноваційних освітніх технологій [6, с. 191].

Як складові інтелектуальної власності ВНЗ освітні технології підлягають управлінню, яке має включати такі функції: планування розвитку освітніх технологій; створення системи мотивації персоналу; генерування ідей; формування “портфеля” освітніх технологій; комерціалізація та трансфер освітніх технологій, їх охорона та захист [7, с. 122].

Оцінка стану та розвитку освітніх технологій ВНЗ має відповідати вимогам ефективної діагностики результатів навчальної діяльності на основі принципів індивідуальності, систематичності, тематичності, диференціації, об’єктивності, гласності, єдності вимог [8, с. 82].

У загальному сенсі освітню технологію можна розглядати як спосіб перетворення навчальної інформації, зафіксованої на певних носіях, а також знань викладача в знання студента. Ознаками технології є:

- поділ освітнього процесу на внутрішньо взаємопов'язані етапи чи операції;
- поетапність дій, спрямованих на досягнення заданого результату;
- однозначна упорядкованість виконання процедур та операцій технологічного процесу.

Основною метою технологізації освітнього процесу є створення обґрунтованих проектів, що в межах наявних можливостей гарантують одержання бажаного прогнозованого результату [9, с. 4]. Проаналізуємо три концептуальні підходи до оцінювання стану та розвитку освітніх технологій, яка б давала змогу порівнювати їх з метою вибору найбільш відповідного проекту системи забезпечення якості освіти.

Згідно з першим підходом, освітня технологія розглядається як певна сукупність інформації, цінність якої визначається як різниця ефектів в освітній діяльності, отриманих з використанням цієї інформації й у разі її відсутності. Оцінювання освітніх технологій полягає в цьому випадку в порівнянні отриманих показників цінності інформації щодо різних освітніх технологій. Цей достатньо логічний підхід має той недолік, що його практичне використання є проблематичним унаслідок високих витрат при оцінюванні значної кількості технологій, а для моделювання немає відповідної інформації та надійних операційних алгоритмів.

Другим підходом є так званий кваліметричний підхід, який широко використовується для оцінювання різних товарів та послуг, виходячи з оцінки певних споживчих властивостей, що зумовлюють здатність товару задовольняти певну потребу. При цьому, як правило, використовуються експертні оцінки для визначення складу властивостей та їх відносної ваги щодо внеску до інтегрованого показника якості. Інтегрований показник зазвичай визначається як сума добутків вагових коефіцієнтів значущості окремих критеріїв якості на оцінювання певних товарів (послуг) за цими конкретними критеріями. Недоліком цього підходу є труднощі вимірювання окремих властивостей, визначення об'єктивних значень відповідних критеріїв.

Третій підхід є певною модифікацією попереднього кваліметричного підходу й базується на методі цільового програмування. Він передбачає визначення еталонних параметрів об'єкта, оцінку й подальше порівняння оцінюваних об'єктів (освітніх технологій) з еталонним за окремими критеріями та обчислення на цій основі за певним алгоритмом значення інтегрального критерію оцінювання. Такий підхід є найбільш доцільним, оскільки передбачає відносні оцінки оцінюваних освітніх технологій за єдиним набором критеріїв, еталонні значення яких прирівнюються до нуля (для критеріїв, що підлягають мінімізації) або до одиниці (для критеріїв, що підлягають максимізації).

Такі оцінки можна отримати експертним шляхом і на їх основі сформувати рейтинги освітніх технологій та визначити місце окремих технологій у життєвому циклі їх розвитку. Це дасть змогу виробити обґрунтовані рекомендації щодо пріоритетності окремих освітніх технологій у процесах

трансферу щодо їх індикативних цін та вартісної оцінки прав на використання (паушальні платежі, роялті тощо).

За об'єкти оцінювання доцільно взяти такі освітні технології, які містять у собі інноваційні елементи. Кожна з таких технологій має певні визначальні ознаки.

Технологія розвивального навчання передбачає навчання на високому рівні складності, що максимально мобілізує інтелектуальний потенціал студента. Технологія проблемного навчання передбачає самостійну пошукову діяльність студента з вирішення навчальних проблем [13]. Світова тенденція до індивідуалізації вищої освіти знаходить своє вираження в технології програмованого навчання, яка передбачає самостійне індивідуальне навчання з використанням спеціальної навчальної програми й технічних засобів навчання [10].

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій знайшов своє вираження в освітньому процесі. Разом з такими традиційними інформаційними освітніми ресурсами, як книги, підручники, методичні матеріали, практикуми, відеофільми, конспекти лекцій тощо, з'явилися й поширилися такі нові освітні ресурси, як бази даних, електронні бібліотеки, ресурси Інтернету, навчальні комп'ютерні програми, електронні журнали тощо. Інтернет надає доступ як до масивів неструктурованої інформації, так і до професійних баз даних з можливістю проведення ефективного інформаційного пошуку [11, с. 139]. Ділові ресурси Інтернету, зокрема, довідникова, статистична, науково-технічна інформація, мають велике значення для інформаційного забезпечення освітніх програм.

Освітні інтернет-портали забезпечують формування єдиного інформаційного освітнього середовища. Прикладом можуть служити такі освітні портали, як "Інформаційно-комунікаційні технології в освіті" (<http://www.ict.edu.ru>), "Освітній портал з підтримки процесів навчання в країнах СНД" (<http://www.sng.edu.ru>) та ін. Зусиллями національних органів управління освітою більше ніж 20 країн Європи створено портал проекту SchoolNet європейської системи освіти (www.eun.org).

Електронні бібліотеки – це тематично орієнтовані (або структуровані іншим чином) системи доступу до віддалених або локальних інформаційних ресурсів, здатні обслуговувати локальних чи віддалених користувачів [12]. Електронні бібліотеки створені і в окремих ВНЗ. Вони включають велику кількість електронних навчальних матеріалів та навчальних програм. Однак інформація про них практично невідома широкому колу користувачів і неможливий обмін нею на комерційних чи некомерційних умовах. Система управління трансфером освітніх технологій ВНЗ має сприяти формуванню єдиного освітнього простору щодо розробки, обміну та впровадження інформаційно-комунікаційних освітніх технологій.

Електронні підручники на сьогодні вже набули поширення й довели свою ефективність. Електронним підручником є електронне видання, що містить систематичний навчальний матеріал з цієї дисципліни, наданий як сукупність графічної, текстової, цифрової, звукової, музичної, візуальної

(відео) та іншої інформації. Такі видання мають підлягати комплексній експертизі, яка включає технічну експертизу, змістовну експертизу та дизайн-ергономічну експертизу.

Технічна експертиза оцінює працездатність електронного видання на програмно-технічних комплексних різних конфігураціях. Змістовна експертиза націлена на оцінку повноти змісту в предметній галузі та методичного рівня електронного видання. Дизайнергономічна експертиза оцінює якість дизайну аудіовідеоряду, психологічних, ергономічних та художніх властивостей видання, у тому числі комфортність і простоту застосування для користувача.

Законом України “Про вищу освіту” визначено чотири форми навчання у ВНЗ: денна (очна), вечірня, заочна, дистанційна й екстернатна. Інформаційно-комп’ютерна освітня технологія дає змогу підвищити ефективність кожної з них, але особливе значення має для заочної, дистанційної та екстернатної форм. Розробка та впровадження навчально-тестуючих електронних комплексів дає змогу вивести ці форми освіти на якісно новий рівень. Поєднуючи функції навчання та контролю, такий комплекс забезпечує можливість для студента упевнено орієнтуватися в навчальному матеріалі, продуктивно засвоювати навички самостійної роботи, успішно складати іспити та заліки [14, с. 283].

Прикладом ефективного навчально-тестуючого електронного комплексу є розроблена компанією “Віртуальні технології в освіті” система дистанційного навчання “Прометей”, яка дає можливість побудувати в Інтернеті або інтранеті “віртуальний університет” і проводити дистанційне навчання одночасно багатьох студентів.

Ступінь інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес можна поділити на три рівні: перший передбачає використання електронних навчальних посібників у вигляді презентацій при проведенні традиційних лекцій та семінарів; другий – використання інтерактивних засобів дистанційного навчання за допомогою електронних конференцій, форумів, електронних навчально-методичних матеріалів тощо; третій – викладання навчальних дисциплін з використанням ділових ресурсів Інтернет, професійних баз даних. На цьому рівні нові інформаційні технології використовуються як засіб доступу до світових інформаційних ресурсів, на базі яких будується освітній процес [11, с. 143]. Отже, технологія комп’ютерного навчання передбачає використання автоматизованих навчально-контролюючих систем із широким спектром функцій і відкритим доступом до зовнішніх баз даних.

Технологія проектного навчання передбачає організацію навчальної діяльності з вирішення практичних завдань, узятих з виробничої сфери. Технологія колективної взаємодії передбачає організований діалог, колективний спосіб навчання, обмін інформацією між студентами за правилами рольової гри “учитель – учень” з обов’язковою зміною ролей.

Технологія повного засвоєння забезпечує однаковий для всіх студентів фіксований рівень оволодіння знаннями, але змінні для кожного час,

методи, форми, умови праці; визначальними для цієї технології є еталонні результати, які мають бути досягнуті всіма студентами. Технологія адаптивного навчання передбачає врахування індивідуальних особливостей студентів шляхом комбінування пояснення нового навчального матеріалу для всіх студентів та індивідуальної роботи викладача з окремими студентами під час самостійної роботи студентів в аудиторії.

Технологія концентрованого забезпечує “заглиблення в предмет навчання” шляхом об’єднання занять з окремих дисциплін у блоки і скорочення, таким чином, кількості навчальних дисциплін, що вивчаються паралельно протягом дня, тижня тощо. Технологія різнорівневого навчання передбачає можливість випереджального навчання студента за індивідуальним планом.

Технологія дуального навчання забезпечує протягом усього терміну навчального процесу у ВНЗ поєднання теоретичної підготовки у ВНЗ з відповідною практичною діяльністю на підприємстві, що становить з ВНЗ єдиний організаційно-правовий комплекс.

Технологія дистанційного навчання розглядається як певний варіант технології комп’ютерного навчання і являє собою сукупність методів та засобів навчання й адміністрування навчальних процедур, що забезпечують проведення навчального процесу на відстані на основі використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Кредитно-модульна технологія передбачає поєднання модульної технології навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів). Це кредитно-трансферна технологія, яка має надавати можливості накопичення та перезарахування академічних кредитів у процесі мобільності студентів між ВНЗ упродовж навчання [15, с. 79].

Тьюторська технологія навчання передбачає надання кожному студенту індивідуального методиста-консультанта (тьютора), який здійснює поточну методичну підтримку навчання студента [16, с. 45].

Технологія інтегрованого навчання заснована на формуванні інтегративної освітньої структури “коледж – університет (академія)” з дворівневою системою професійної підготовки, при якій на першому рівні надається середня спеціальна освіта з отриманням однієї-двох робочих спеціальностей (перший рік навчання) та викладанням базових предметів відповідного ВНЗ (другий рік навчання). На другому рівні надається вища освіта в скорочені строки (3 роки) [17, с. 134].

Технологія проблемно-модульного навчання – це синтетична технологія, що передбачає побудову змісту навчального курсу у вигляді проблемних модулів з урахуванням особливостей фахової підготовки [18, с. 88]. Технологія модульно-рейтингового навчання – це також синтетична технологія, заснована на розподіленні навчального матеріалу на модулі-блоки, які є базою для рейтингової оцінки знань шляхом визначення загальної суми балів, отриманих студентом за окремі види самостійної навчальної праці [19, с. 215]. Технологія інформаційно-модульного навчання –

це синтетична технологія, що поєднує технології модульного та комп'ютерного навчання.

Розглянуті освітні технології є відносно поширеними й не вичерпують усього їх переліку, який нараховує близько 50 технологій [20, с. 207]. Але щодо маловідомих технологій деяких авторських шкіл складно отримати експертні оцінки їх стану та розвитку. Тому доцільно обмежитися визначеними освітніми технологіями. Кожна з них має певні порівняльні переваги та недоліки. Для узагальненої їх оцінки необхідно визначити відповідні критерії.

Виходячи із системного підходу до управління трансфером освітніх технологій, можна припустити, що узагальнена оцінка має відображати ступінь досягнення балансу між актуальністю освітньої технології та її перспективністю. Актуальність освітньої технології характеризує її поточний стан з позицій відповідності сутності, вимогам та функціям освіти на цей час. Перспективність освітньої технології пов'язана з потенціалом її розвитку щодо відповідності майбутнім, прогнозованим вимогам до неї, інакше кажучи, з її адаптивною пластичністю.

Таким чином, інтегрований критерій актуальності освітніх технологій може бути покладеним в основу оцінки їх поточного стану, а інтегрований критерій перспективності освітніх технологій – в основу оцінки потенціалу розвитку.

Кожний з інтегральних критеріїв оцінювання має визначатися, виходячи з відповідної групи часткових критеріїв оцінювання освітніх технологій, які відображають їх окремі властивості та ознаки. Проблема ускладнюється тим, що часткові критерії можуть “конфлікувати” один з одним, що робить неможливим досягнення найкращих параметрів освітньої технології одночасно за всіма критеріями.

Оцінка освітніх технологій у системі управління їх трансфером фактично є складовою інформації зворотного зв'язку, яка характеризує відповідність технологій цілям та завданням освітнього процесу. У цій інформації можна виділити два контури: контур інформації негативного зворотного зв'язку й контур інформації позитивного зворотного зв'язку. Інформація негативного зворотного зв'язку потребує обмежувальних дій від органу управління, спрямованих на усунення негативних ознак та факторів, а інформація позитивного зворотного зв'язку вимагає від органу управління підтримувальних дій, які б сприяли розвитку позитивних факторів та ознак.

Виходячи із цього, можна вважати, що критерії, які відповідають інформації негативного зворотного зв'язку, підлягають мінімізації. Їх мінімальні значення вказують на стабільний стан системи, а у випадку оцінювання освітніх технологій – на їх відповідність поточним вимогам, тобто актуальність. Щодо цих критеріїв, то освітня технологія тим краща, чим ближчі її оцінки до “ідеального” стану, який визначається мінімальними значеннями критеріїв. Таким чином, за інтегральним критерієм актуально-

сті освітніх технологій можна отримати порівняльну оцінку їх поточного стану.

Критерії, які відповідають інформації позитивного зворотного зв'язку, підлягають максимізації. Їх максимальні значення вказують на високий потенціал розвитку, а у випадку оцінювання освітніх технологій – на їх перспективність, відповідність прогнозованим майбутнім вимогам. Оскільки верхня межа оцінки потенціалу розвитку освітньої технології не може бути визначеною (чим вище, тим краще), то доцільно порівнювати освітні технології за частковими критеріями потенціалу їх розвитку на основі відстані їх оцінок від “антиідеальних” параметрів, які відповідають відсутності будь-якого потенціалу розвитку. Отже, освітня технологія за частковими критеріями цієї групи тим краща, чим далі її оцінки від “антиідеалу”. За інтегральним критерієм перспективності освітніх технологій можна отримати порівняльну оцінку потенціалу їх розвитку.

Логічно припустити, що оцінки освітніх технологій, надані експертами (викладачами та студентами) за двома інтегральними критеріями, можуть збігатися або не збігатися. Отримані ранжування визначених освітніх технологій дають змогу виявити їх порівняльну оцінку за кожним з інтегральних критеріїв, але можуть містити великі розбіжності, ускладнюючи визначення узагальненої позиції освітньої технології порівняно з іншими.

Така узагальнена позиція може бути визначена на основі концепції життєвого циклу інноваційного товару (послуги) з урахуванням особливостей життєвого циклу освітніх технологій як об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ). Класифікація освітніх технологій за рівнем їх розвитку в контексті життєвого циклу інноваційного товару подана в таблиці.

Таблиця

Класифікація освітніх технологій за рівнем їх розвитку в контексті життєвого циклу інноваційного товару (послуги)

Інтегральний критерій актуальності освітньої технології	Інтегральний критерій перспективності освітньої технології	Стадія життєвого циклу освітньої технології	Стадія життєвого циклу освітньої технології як ОПІВ
неактуальна	перспективна	розроблення	набуття прав
актуальна	перспективна	виведення на ринок, зростання	використання
актуальна	неперспективна	зрілість	захист
неактуальна	неперспективна	занепад	утилізація

На стадії розробки нова освітня технологія орієнтована на перспективу. Ця стадія завершується набуттям прав на освітню технологію як об'єкт ОПІВ. На стадії виведення на ринок і зростання обсягів продажу освітня технологія є одночасно і актуальною, і перспективною, тобто відповідає поточним вимогам та вимогам осяжного майбутнього. На цій стадії

відбувається використання освітньої технології як об'єкта права інтелектуальної власності з відповідною реалізацією майнових та немайнових прав.

На стадії зрілості освітня технологія залишається актуальною, але втрачає перспективність. Як ОПІВ вона потребує захисту на випадок порушення відповідних прав. На стадії занепаду освітня технологія не відповідає ні поточним, ні перспективним вимогам і як ОПІВ підлягає утилізації.

Висновки. Ранжування освітніх технологій за інтегральними критеріями актуальності та перспективності дає змогу отримати їх порівняльні оцінки. Класифікація освітніх технологій за рівнем розвитку в контексті їх життєвого циклу як інноваційних товарів та ОПІВ визначає місце кожної з них у цьому циклі. Подальші дослідження мають визначити відповідні часткові критерії актуальності та перспективності освітніх технологій, а також порядок виявлення їх належності до виділених класифікаційних груп.

Література

1. Корогод Н. П. Розвиток сфери інтелектуальної власності засобами підвищення кваліфікації та науково-методичної роботи / Н.П. Корогод // Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні : матеріали X Всеукраїнської науково-методичної конференції. – К. : Інститут інтелектуальної власності Одеської національної юридичної академії в м. Києві, 2010. – С. 130–136.

2. Закон України “Про освіту” // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2007.

3. Гаращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти / Л. Гаращенко // Освіта і управління. – 2009. – Т. 12. – № 3–4. – С. 110–117.

4. Натхов Т. Образование, социальный капитал и экономическое развитие / Т. Натхов // Вопросы экономики. – 2009. – № 8. – С. 112–122.

5. Корогод Н.П. Інтелектуальна власність в системі управління інноваційною діяльністю вищого навчального закладу / Н.П. Корогод // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2008. – Вип. 50. – С. 169–173.

6. Корогод Н.П. Сучасні тенденції підготовки фахівців з вищою освітою / Н.П. Корогод // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 53. – С. 190–196.

7. Корогод Н.П. Інтелектуальна власність в управлінні конкурентоспроможністю вищого навчального закладу / Н.П. Корогод // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Вип. 7. – Полтава, 2010. – Вип. 7. – С. 119–124.

8. Приходько В.В. Педагогічний контроль у вищій школі : навч. посіб. / В.В. Приходько, В.Г. Вікторов ; заг. ред. і передмова В.В. Приходько. – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2009. – 150 с.

9. Орлов В.Ф. Професійна освіта і професійне виховання / В.Ф. Орлов // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. – Вип. 25. – С. 3–9.

10. Педагогіка: учебник / Л.П. Крившенко [и др.] ; под ред. Л.П. Крившенко. – М. : Проспект, 2010. – 432 с.

11. Хорошилов А.В. Управление информационными ресурсами : учебник / А.В. Хорошилов, С.Н. Селетков, Н.В. Днепровская ; под ред. А.В. Хорошилова. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 272 с.
12. Земсков А.И. Электронные библиотеки : учеб. пособ. / А.И. Земсков, Я.Л. Шрайберг. – М., 2001. – 72 с.
13. Демчишина Н.М. Проблемність як засіб удосконалення технології навчання / Н.М. Демчишина // Новітні технології навчання. – 2003. – № 6. – С. 201–205.
14. Сизов В.В. Електронні технології в навчальному процесі / В.В. Сизов // Новітні технології навчання. – 2003. – № 6. – С. 232–238.
15. Гончаров С.М. Кредитно-модульна система організації навчального процесу: методичні аспекти : монографія / С.М. Гончаров, В.А. Турін. – Рівне : НУВГП, 2008. – 626 с.
16. Станько И.В. Тьюторские практики и технологии в высшем инженерном образовании / И.В. Станько // Освітній процес: погляд з середини : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. 29–30 листоп. 2010 р. : в 2 т. – Д. : Біла, 2010. – Т. 1: Особливості викладання у ВНЗах України та країн СНД. – 2010. – С. 45–46.
17. Шпак И.И. Интегрированное обучение – эффективный путь к повышению качества образования / И.И. Шпак // Освітній процес: погляд з середини : матеріали IV Міжнар.наук.-практ. конф. 29–30 листоп. 2010 р. : в 2 т. – Д. : Біла, 2010. – Т. 1: Особливості викладання у ВНЗах України та країн СНД. – С. 134–137.
18. Головкр М.В. Загальні тенденції та психолого-педагогічні проблеми запровадження сучасних технологій навчання / М.В. Головкр // Новітні технології навчання. – 2003. – № 6. – С. 82–89.
19. Федько А.В. Технологія проблемно-модульного навчання з урахуванням міжпредметних зв'язків / А.В. Федько // Новітні технології навчання. – 2003. – № 6. – С. 215–218.
20. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін. ; за ред. З.Н. Курлянд. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

КОЛБІНА Т.В.

ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНОСТІ ДОСВІДУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

В умовах постійного зростання масштабів міжнародного економічного співробітництва України з іншими країнами виникла нагальна потреба формування в студентів під час навчання у ВНЗ досвіду здійснення міжкультурної комунікації (МКК).

МКК є однією з найважливіших форм соціальної комунікації та взаємодії представників різних культур, що здійснюється з метою взаємного пізнання, спільної діяльності та співпраці. Набутий студентами досвід здійснення МКК має сприяти їхньому інтелектуальному розвитку, формуванню в них необхідних для професійної діяльності вмінь, становленню загальної комунікативної культури, вихованню професійно значущих особистісних якостей, які є необхідними для соціальної взаємодії з представниками інших культур. Проте, незважаючи на нагальну потребу в Україні у фахівцях, які спроможні успішно здійснювати МКК, у педагогічній науці і практиці ще не вироблено критеріїв діагностики сформованості досвіду її здійснення.